

Ks. Wojciech Mueller*

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0002-1354-7190

SPRZECIW WOBEC ZABÓJSTWA KS. STANISŁAWA STREICHA W ŚWIECIE PRASY KOŃCA LAT TRZYDZIESTYCH XX WIEKU

Streszczenie

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie form społecznego sprzeciwu wobec zamordowania ks. Stanisława Streicha 27 lutego 1938 r. w kościele pw. św. Jana Bosko w Luboniu. Fakt zbrodni oraz męczeńskiej śmierci kapłana zaistniał na tle politycznym, światopoglądowym i społecznym w II Rzeczypospolitej. Ówczesna prasa, szeroko komentując morderstwo, stała się niezwykle cennym źródłem informacji na temat wydarzeń, które rozegrały się w Luboniu. Polskie artykuły prasowe końca lat trzydziestych XX wieku, pomimo odmiennych różnic w przedstawianiu zbrodni, zostały uznane jako materiał dowodowy w procesie beatyfikacyjnym Sługi Bożego, a przekonanie, że został zabity z nienawiści do wiary i oddał swoje życie Chrystusowi, pojawiło się już w chwili jego śmierci i w prostej linii zmierzało do rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego. Treści składające się na realizację opracowania w znacznej części uległy rozproszению i znajdują się w różnych bibliotekach i archiwach. Dlatego proces badawczy w opracowaniu został przeprowadzony metodą analityczno-syntetyczną. Synteza umożliwiła zestawienie i ujęcie materiału badanego w całość, odtworzoną na podstawie wcześniejszej analizy oraz pozwoliła na przebadanie źródeł pod kątem wybranego zagadnienia, ujętego w temacie pracy, wyciągnięcie konkluzji, a także udzielenie odpowiedzi na postawione pytania.

Słowa kluczowe: zbrodnia, męczeństwo, męczennik, proces beatyfikacyjny

* Ks. Wojciech Mueller – prezbiter archidiecezji poznańskiej, dr nauk teologicznych, nieetatowy pracownik Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Summary

OPPOSITION TO THE MURDER OF FR. STANISŁAW STREICH IN THE LIGHT OF THE PRESS AT THE END OF THE 1930s

The aim of this study is to show the forms of social opposition to the murder of Fr. Stanisław Streich on February 27, 1938 in the church of st. John Bosco in Luboń. The fact of the crime and the martyr's death of the priest appeared on the political, ideological and social grounds in the Second Polish Republic. The press at that time, widely commenting on the murder, became an extremely valuable source of information about the events that took place in Luboń. Polish press articles at the end of the 1930s, despite different differences in the presentation of the crime, were recognized as evidence in the beatification process of the Servant of God, and the conviction that he was killed out of hatred for faith and gave his life to Christ appeared at the time of his death and in a straight line aimed at the beginning of the beatification process. The content of the study was largely dispersed and can be found in various libraries and archives. Therefore, the research process in the development was carried out using the analytical and synthetic method. The synthesis made it possible to compile and put the studied material into a whole, reconstructed on the basis of the previous analysis, and allowed for examining the sources in terms of the selected issue included in the topic of the work, drawing conclusions, and answering the dubia posed..

Keywords: crime, martyrdom, martyr, beatification process

Wstęp

Śmierć ks. Stanisława Streicha 27 lutego 1938 r. odbiła się szerokim echem na terenie całego kraju, a uroczystości pogrzebowe i ekspiacyjne stały się przyczynkiem do ogromnych manifestacji w całej Polsce. Zabójstwo lubońskiego kapłana wywołało falę protestów społecznych, a swój sprzeciw wyrażały organizacje kościelne, społeczne i polityczne¹. Dość znamienne wydają się treści zawarte

¹ Zob. *Posłowie wielkopolscy zapowiadają walkę z bezbożnictwem i komunizmem*, „Dziennik Bydgoski”, nr 52 (1938), s. 2; *Młodzież akademicka wobec zbrodni komunistycznej*, „ABC”, nr 71 (1938), s. 1; *Do walki z żydowską Moskwą*, „ABC”, nr 73 (1938), s. 1; *Posłowie Katoolicy wobec zbrodni w Luboniu. Depesza Porozumienia Katolicko-Narodowego i grupy posłów Wielkopolski do Prymasa Hłonda*, „Czas”, nr 63 (1938), s. 4; *Manifestacja uczuć narodowych i katolickich Bydgoszczy*, „Kurier Poznański”, (16 III 1938); *Robotnicy zrzeszeni w ZZP potępiają ohydny zbrodnię w Luboniu*, „Nowy Kurier”, nr 57 (1938), s. 10; *Echa zbrodni lubońskiej w Inowrocławiu*, „Orędownik”, nr 51 (1938), s. 1; *List Zarządu „Pracy Polskiej”*, „Orędownik”, nr 51 (1938), s. 1; *List powstańców*, „Orędownik”, nr 52 (1938), s. 1; *Sokolstwo wobec zbrodni lubońskiej*, „Orędownik”, nr 52 (1938), s. 1; *List Wielkopolskich Związków Chrześcijańskich Zrzeszeń Kupieckich*, „Orędownik”, nr 53 (1938), s. 2; *Wielka manifestacja przeciw zbrodni lubońskiej odbędzie się z inicjatywy Stronnictwa Narodowego*

w rezolucjach, wspólne większości manifestujących. Na szczególną uwagę zwraca fakt wielokrotnego podkreślania katolicyzmu jako ostoji polskości, a cios zadany Kościołowi, poprzez zamordowanie księdza, interpretowano jako zamach na egzystencję narodu. Na podstawie tych twierdzeń wzywano do walki z komunizmem, deklarowano obronę wiary, a także obligowano władze państwowe do zajęcia zdecydowanej postawy².

Ówczesna prasa szeroko komentowała zbrodnię lubońską, wskazując na jej konteksty społeczne i polityczne, jednocześnie przypominając, jakim człowiekiem i księdzem był Stanisław Streich. „Kapłan z prawdziwego powołania i doskonały kaznodzieja” oraz „nadzwyczaj ceniony i kochany przez parafian i tych co go bliżej znali”³. Także dzienniki socjalistyczne podkreślały zalety zamordowanego księdza⁴. W opinii „Głosu Narodu” księża wierni swojemu powołaniu byli wyzwaniem dla komunistów⁵. Niektóre pisma mówiły, że właśnie społeczna działalność lubońskiego proboszcza stała się powodem jego śmierci. „Nowy Kurier” stwierdził „ksiądz proboszcz Streich jako dzielny społecznik i patriota wcale nieprzypadkowo stał się ofiarą szaleńczego czynu”⁶. W „Głosie Narodu” działalność prowadzoną przez zamordowanego kapłana określono jako niebezpieczną dla komunizmu. Zaangażowanie ks. Streicha na rzecz potrzebujących uniemożliwiało realizację planu zamierzonego przez jego wrogów⁷. W podobnym tonie redagowano depesze Katolickiej Agencji Prasowej, która zabicie ks. Streicha opisywała jako „ohydny świętokradzką zbrodnię”, motywowaną „nienawiścią komunistyczną do Kościoła katolickiego i służ Ołtarza”. Agencja podkreślała, że wśród komunistów „nienawiść do kapłanów katolickich ma cechy patologiczne”,

w niedzielę dn. 6 bm. w Poznaniu, „Orędownik”, nr 54 (1938), s. 1; *Manifestacja antykomunistyczna w Luboniu zorganizowana przez Stronnictwo Narodowe*, „Orędownik”, nr 67 (1938), s. 4; *Związek Oficerów Rezerwy w Poznaniu wobec zbrodni lubońskiej*, „Orędownik”, nr 70 (1938), s. 6; *Echa morderstwa w Luboniu*, „Robotnik”, nr 62 (1938), s. 5; *Oszczercom w odpowiedzi*, „Robotnik”, nr 81 (1938), s. 2; *Potępiamy zbrodnię lubońską. Zarząd Parafialnej Akcji Katolickiej*, „Tygodnik parafialny”, nr 13 (1938), s. 4; *Protest narodowej Warszawy przeciw ohydnej zbrodni lubońskiej*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 65 (1938), s. 1; *12.000 ludzi na zebraniu Stronnictwa Narodowego. Poznań protestuje przeciw zbrodniczym poczynaniom żydo-komuny w Polsce*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 66 (1938), s. 4.

² Por. M. Pryjda, *Sprawa księdza Streicha na łamach prasy*, Praca magisterska napisana na Wydziale Teologii na seminarium z Historii Kościoła XIX i XX w. pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Zygmunta Zielińskiego, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 1995, „Rocznik Historyczny Lubonia”, 4 (2014), ss. 107-108.

³ *Sylwetka zamordowanego kapłana*, „Orędownik”, nr 67 (1938), s. 1.

⁴ Por. *Metody obrzydłe*, „Robotnik”, nr 68 (1938), s. 3. Zob. *Krwawy morderca księdza z Lubonia „narodowcem”*. Nowak skazany na karę śmierci, „Dziennik Ludowy”, 2 (1938), nr 82, s. 1.

⁵ Por. *Jak „pomścić” zbrodnię w Luboniu?*, „Głos Narodu”, nr 61 (1938), s. 1.

⁶ *Nienawiść rodzi zbrodnię*, „Nowy Kurier”, 49 (1938), nr 52, s. 1.

⁷ Por. *Jak „pomścić” zbrodnię...*, art. cyt.

a „strzały w kościele w Luboniu to strzały ostrzegawcze. Komintern widocznie pragnie stosować i u nas praktykę wypróbowaną w Hiszpanii. Musi więc napotkać stanowczy opór. Wszyscy zaś winni pamiętać, że lekceważenie niebezpieczeństwa komunistycznego i bezbożniczego jest równoznaczne z tolerowaniem spisku przeciw Polsce”⁸.

Polska prasa końca lat trzydziestych XX wieku szeroko komentowała nie tylko morderstwo, ale w całym spektrum ukazywała sprzeciw, wobec „zbrodni lubońskiej”. Stąd z perspektywy czasu rodzą się pytania: Czy opierając się tylko na sprawozdaniach prasowych, można poznać i zrozumieć ogólny społeczny sprzeciw, wobec zabójstwa dokonanego na ks. Stanisławie Streichu? Czy te przekazy można uznać za rzetelne i wiarygodne? Czy nie dochodziło do nadinterpretacji zaistniałych manifestacji i protestów w całej Polsce wobec zabójstwa kapłana? Na ile materiały prasowe zostały uznane jako materiał dowodowy w procesie beatyfikacyjnym męczennika z Lubonia?

Do podstawowych źródeł należy zaliczyć polską prasę końca lat trzydziestych XX wieku. Najwięcej uwagi zbrodni oraz reakcji na nią poświęciły organy wrogo nastawione wobec komunizmu i socjalizmu, a więc gazety katolickie: „Przewodnik Katolicki”⁹, „Przegląd Katolicki”¹⁰ i „Tygodnik Parafialny” parafii pw. św. Marcina w Poznaniu. Do czasopism Stronnictwa Narodowego należy zaliczyć: „Warszawski Dziennik Narodowy”¹¹, „Orędownik”¹², „Wielkopolanin”¹³, „Kurier Poznański”¹⁴ i „Gazetę Polską” wychodzącą w Kościanie. Do pism skrajnie prawicowych, ale nie będących przedstawicielami Stronnictwa Narodowego, zalicza się „ABC”¹⁵ i „Samoobronę Narodu” traktowaną jako brukowiec. Prasę prorządową i konserwatywną prezentują: „Czas”¹⁶, „Dziennik Poranny”, „Dziennik Poznański”¹⁷, „Nowy Kurier”, „Słowo”. Pisma Chrześcijańskiej Demokracji to „Dziennik Bydgoski”¹⁸ i „Głos Narodu”¹⁹. Natomiast prasa socjalistyczna dotyczy: „Dziennika Ludowego”²⁰, „Robotnika Poznańsko-Pomorskiego” i „Robotnika”²¹.

⁸ *Zbrodnia w Luboniu*, „Biuletyn K. A. P.”, nr 50 (2 III 1938).

⁹ Por. Z. Zieliński, *Bibliografia katolickich czasopism religijnych w Polsce 1918-1944*, Lublin 1981 s. 238.

¹⁰ Por. Tamże, s. 236.

¹¹ Por. A. Paczkowski, *Prasa II-ej Rzeczypospolitej 1918-1939*, Warszawa 1980, s. 179.

¹² Por. Tamże, s. 186.

¹³ Por. Tamże.

¹⁴ Por. Tamże.

¹⁵ Por. Tamże.

¹⁶ Por. Tamże.

¹⁷ Por. Tamże.

¹⁸ Por. Tamże, s. 192.

¹⁹ Por. Tamże, s. 198.

²⁰ Por. Tamże, s. 213.

²¹ Por. Tamże, s. 212.

Źródła stanowią również sprawozdania ze stanu bezpieczeństwa Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu za pierwszy kwartał 1938 r. Na szczególną uwagę zasługuje praca magisterska Małgorzaty Pryjdy pt.: „Sprawa księdza Streicha na łamach prasy” napisana na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w 1995 r. na Wydziale Teologii na seminarium z Historii Kościoła XIX i XX w. pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Zygmunta Zielińskiego. Również Janusz Demski, współczesny publicysta, analizował zbrodnię lubońską, która w prasie końca lat trzydziestych XX w. nie była przedstawiana jednolicie, często nawet odmiennie. Inaczej określało przyczyny morderstwa i charakterystykę nastrojów społecznych w Luboniu²².

Kościół katolicki

Pogrzeb ks. Stanisława Streicha, który odbył się kilka dni po tragicznej śmierci – 3 marca 1938 r., okazał się wielkim zgromadzeniem katolickim i narodowym, w którym wzięły udział jak najliczniejsze rzesze społeczeństwa²³. Również z rodzinnego miasta zmarłego, z Bydgoszczy, przybyły liczne delegacje tamtejszych stowarzyszeń i organizacji²⁴. W uroczystościach brało udział bardzo wielu kapłanów – duchowieństwo wielkopolskie. Wstrząśnięte faktem morderstwa, jednoczyło się z tragicznie zmarłym ks. Streichem. Kapłańskie serca bardziej identyfikowały się z nim niż świeccy. Wielu z nich знаło osobiście ks. Stanisława²⁵. Stąd też czymś naturalnym wydaje się reakcja Kościoła katolickiego na to, co wydarzyło się w Luboniu. Reakcja nie tylko słuszna, ale powiązana z silnym przekonaniem, że zamordowanie ks. Streicha było kierowane nienawiścią do wiary katolickiej, a sama śmierć stała się męczeńską, otwierając tym samym furtkę do działań zmierzających do procesu beatyfikacyjnego.

Zbrodnia poruszyła ówczesnego nuncjusza apostolskiego w Polsce, abp. Filippo Cortesiego, który swoje ubolewanie wyraził w piśmie z dnia 1 marca 1938 r. skierowanym do kard. Augusta Hlonda, Prymasa Polski, ordynariusza zamordowanego kapłana. O zabójstwie poinformował też Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej. Nuncjusz Cortesi dowiedział się o zbrodni w Luboniu z prasy: „Z głębokim smutkiem dowiaduję się z gazet o niesprawiedliwym i świętokradczym zamachu dokonanym w świętym miejscu na osobie ks. Streicha, proboszcza w Luboniu. (...) Nie ma właściwego słowa na potępienie podobnej zbrodni, której ofiarą stał się ten czcigodny kapłan, winny jedynie tego, że poświęcił swe

²² Por. J. Dembski, *Sprawa zabójstwa księdza Streicha w Luboniu koło Poznania*.

²³ Por. *Pogrzeb śp. ks. Streicha – olbrzymią manifestacją*, „Kurier Poznański”, nr 101 (1938), s. 1; *Wielkopolska pożegnała bohaterskiego kapłana*, „Czas”, nr 62 (1938), s. 8; *Pogrzeb śp. ks. proboszcza Streicha*, „Dziennik Poznański”, nr 62 (1938), s. 2.

²⁴ Por. *Bydgoszcz w dniu pogrzebu śp. ks. Streicha*, „Orędownik”, 68 (1938), nr 53, s. 2; *Dalsze uchwały w związku ze zbrodnią lubońską*, „Kurier Poznański”, nr 105 (6 III 1938), s. 12.

²⁵ APK, *Wspomnienie Wandy Kubackiej*.

życie Bogu dla zbawienia dusz i że w szczególny sposób troszczył się o dobro klasy robotniczej. Niech Bóg to sprawi, by niewinna krew pokazała jeszcze bardziej, jak zgubna jest propaganda błędów i oszczerstw szeroko szerzona wśród ludu, przyczyniająca się do tworzenia atmosfery rewolucji społecznej, której podobne krwawe akty stają się znakami poprzedzającymi²⁶. List kończyły słowa wyrażające głęboki smutek i ubolewanie oraz zapewnienie o łączności w żałobie z prymasem, duchowieństwem i ludem chrześcijańskim archidiecezji²⁷. 7 marca 1938 r. kard. Hlond odpowiedział na pismo nuncjusza, dziękując za braterskie słowa wyrażające ubolewanie: „Ten kapłan, pod każdym względem przykładny, apostołski i współcześnie aktywny, nie tylko zapoczątkował i dał życie parafii pod wezwaniem św. Jana Bosko, którą erygowałem dwa lata temu w Luboniu, ale stał się motorem licznych i szczęśliwych działań katolickich i społecznych na tym robotniczym przedmieściu Poznania. (...) jego gorliwa i pełna poświęcenia działalność, wspierana przez młodziutkiego ks. Koperskiego, który dwa lata temu wrócił z Rzymu z dyplomem doktora teologii, zaszachowała usiłowania nielicznego grona komunistów, którzy właśnie tam znaleźli sobie siedzibę. To był powód, dla którego dobry pasterz poniósł męczeństwo²⁸”.

W dalszej części listu kard. Hlond wyjaśniał kim był morderca Wawrzyniec Nowak, a także był pod wrażeniem reakcji wiernych w powierzonych jego trosce archidiecezjach, dla których śmierć kapłana stała się okazją do organizowania wzruszających manifestacji i wyrażania przywiązania do wiary i kleru. Jak pisał tydzień po zbrodni kard. Hlond: „Pamięć o zamordowanym kapłanie jest otoczona nimbem męczeństwa²⁹”. Dzięki temu, zdaniem prymasa, także innym księżom okazywany jest większy szacunek. Wydaje się, że ostatni akapit listu prymasa do nuncjusza wyrażał coś więcej niż jedynie podsumowanie tragicznych wydarzeń³⁰: „Bardzo słusznie zwraca Ekscelencja uwagę na straszną lekcję, jaką to męczeństwo daje społeczeństwu. Próbujemy tu wyciągnąć wszystkie możliwe nauki i konsekwencje³¹”. Można w tych słowach usłyszeć echo pytań, które stawiano wówczas w polskim społeczeństwie. Nie bez powodu do akt nuncjatury w Warszawie zawierającej korespondencję w sprawie ks. Streicha dołączono artykuł z „Rycerza Niepokalanej” zatytułowany: „Czy wstępny atak Z.S.R.R. na Polskę”: „Szaleńczy ten czyn nabiera specjalnego znaczenia, tym bardziej że był on wy-

²⁶ ANAW, *List abp. Filippo Cortesi do kard. Augusta Hlonda Prymasa Polski*, Warszawa, 1 marca 1938 r.

²⁷ Por. M. Szczepaniak, *Zgubna propaganda. Reakcja nuncjusza w Warszawie na zabójstwo ks. Stanisława Streicha*, „Ecclesia. Studia z Dziejów Wielkopolski”, t. 12 (2017), s. 136.

²⁸ ANAW, *List kard. August Hlonda, Prymasa Polski do abp. Filippo Cortesiego – nuncjusza apostolskiego w Polsce*, Warszawa, 7 marca 1938 r.

²⁹ Tamże.

³⁰ Por. M. Szczepaniak, *Zgubna propaganda ...*, dz. cyt., s. 137.

³¹ ANAW, *List kard. August Hlonda ...*, dz. cyt.

konany z rozmysłem. Jest to ostrzegawczy sygnał dla katolików o planowej akcji obozu komunistycznego³². Z prasy wyłaniał się obraz głębokiego poruszenia³³, ale też wezwanie do solidarności. Tak, znany publicysta Adam Grzymała-Siedlecki, pisał na łamach „Kuriera Warszawskiego”: „Może ta męczeńsko przelana krew śp. ks. Stanisława Streicha, może wizja kapłana zamordowanego u stóp ołtarza, może to wreszcie uświadomi nas, czym jest wywrót i wszystkie jego społeczne i intelektualne przybudówki – może to nas nareszcie skupi wszystkich w solidarne czyny odporu”³⁴.

Nie dziwi więc fakt, że nuncjusz Cortesi nie omieszkiał naświetlić wydarzeń z Lubonia kard. Eugeniovi Pacellemu, sekretarzowi stanu Stolicy Apostolskiej, wysyłając do niego list datowany na 9 marca 1938 r. Zbrodnia została wspomniana jedynie zdawkowo w dzienniku „L'Osservatore Romano” 1 marca wśród „informacji radiowych”³⁵. Jak pisał abp Cortesi: „Prasa szeroko opisała świętokradczą zbrodnię, której ofiarą padł niedawno przykładny proboszcz z Lubonia, ks. Streich z archidiecezji poznańskiej, we własnym kościele, podczas spełniania posługi religijnej dla dzieci, na oczach których dokonała się momentalnie krwawa scena”³⁶. Pismo było bardzo emocjonalne: nuncjusz wspominał rannych – jedenastoletniego chłopca oraz zakrystianina oraz zaznaczał, że w Poznaniu zapewne nigdy nie przeżywano podobnych wydarzeń i że cała Polska – wznosząc głos sprzeciwu – celebrowe uroczyste nabożeństwa żałobne w intencji pobożnego i gorliwego kapłana oddanego klasie robotniczej. Do listu skierowanego do sekretarza stanu nuncjusz załączył wyjaśnienia kard. Hlonda³⁷: „Ten najsmutniejszy fakt, który sam przez się jest symptomem alarmującym i przestrogą dla tych, którzy wciąż nie widzą coraz większych zagrożeń ateistycznej i komunistycznej propagandy, lub są nieaktywni i prawie obojętni, był w stanie podkreślić tajemną intrygę istnie-

³² *Czy wstępny atak Z. S. R. R. na Polskę, „Rycerz Niepokalanej”*, 4 (1938), s. 111.

³³ Zob. np. artykuły w „Kurierze Warszawskim”, który na pierwszej stronie zamieszczał zdjęcia z pogrzebu z podpisem, „Kurier Warszawski” nr 62 (1938), s. 1 [wyd. poranne] oraz z nabożeństwa ekspiacyjnego w Warszawie, „Kurier Warszawski” nr 65 (1938), s. 1 [wyd. poranne]). Szeroko informowano też o kolejnych wydarzeniach: *Manifestacyjny pogrzeb ks. Streicha w Luboniu*, „Kurier Warszawski”, nr 62 (1938), s. 6 [wyd. poranne]; *Nabożeństwo ekspiacyjne*, „Kurier Warszawski”, nr 62 (1938), s. 13 [wyd. wieczorne]; *Po pogrzebie śp. ks. Stanisława Streicha*, „Kurier Warszawski”, nr 63 (1938), s. 6 [wyd. poranne]; *Nabożeństwo ekspiacyjne*, „Kurier Warszawski”, nr 63 (1938), s. 12 [wyd. wieczorne]; *Nabożeństwo ekspiacyjne*, „Kurier Warszawski”, nr 64 (1938), s. 30; *Nabożeństwo ekspiacyjne w kościele akademickim*, „Kurier Warszawski”, nr 65 (1938), s. 5 [wyd. poranne]; *Manifestacja przeciw zbrodni w Luboniu*, „Kurier Warszawski”, nr 65 (1938), s. 6 [wyd. poranne].

³⁴ A. Grzymała-Siedlecki, *Pod światło. Zbrodnia w Luboniu*, „Kurier Warszawski”, nr 60 (1938), s. 3 [wyd. wieczorne].

³⁵ *Okropna zbrodnia polskiego komunisty*, w: „L'Osservatore Romano”, nr 49 (1938), s. 6.

³⁶ ANAW, *List abp. Filippo Cortesi, nuncjusza apostolskiego w Polsce do kard. Eugenio Pacelli, sekretarza stanu Stolicy Apostolskiej*, Warszawa, 9 marca 1938 r.

³⁷ Por. M. Szczepaniak, *Zgubna propaganda...*, dz. cyt., s. 141-142.

jących organizacji wywrotowych, kierowanych przez znane centra zagraniczne; dlatego też należy się spodziewać, że właściwe organy podejmą środki zaradcze stosowne do zagrożenia, i że wszyscy dobrzy ludzie lepiej odczują obowiązek sprzeciwienia się niszczącemu złu, rozpowszechniając i wprowadzając w życie nauczanie Stolicy Apostolskiej³⁸.

Manifestacje Stronnictwa Narodowego

Obok reakcji sprzeciwu dostojników kościelnych wobec zbrodni lubońskiej czymś spontanicznym i niewymuszonym stał się sprzeciw społeczny. Intensywność manifestacji wynikała z faktu, iż zamach dokonany na ks. Stanisławie Streichu przypisywano pośrednio, bądź też bezpośrednio komunistom³⁹. Najbardziej liczne i wymowne w swej treści były wiece protestacyjne zwoływane z inicjatywy Stronnictwa Narodowego (SN)⁴⁰. Poznańskie sprawozdania sytuacyjne ze stanu

³⁸ ANAW, *List abp. Filippo Cortesi, nuncjusza apostolskiego w Polsce do kard. Eugenio Pacelli...*

³⁹ APP, *Sprawozdania ze stanu bezpieczeństwa za m-ce I-II-III 1938*, sygn. 5701 s. 56. Śledztwo przeciwko W. Nowakowi na ukończeniu, „Nowy Kurier”, nr 51 (1938), s. 10; Manifestacja antykomunistyczna w Inowrocławiu, „Dziennik Bydgoski”, nr 61 (1938), s. 4; Nowa manifestacja antykomunistyczna w Bydgoszczy, „Dziennik Bydgoski”, nr 72 (1938), s. 12; Społeczne tło zbrodni w Luboniu. Jak pracują ci, spośród których wyszedł morderca lubońskiego proboszcza, „Dziennik Poznański”, nr 55 (1938), s. 5; Na długo przed zbrodnią wytworzył się nastrój i przeczucie strasznego faktu. Był to efekt metody terroru moralnego lewicowców lubońskich, „Dziennik Poznański”, nr 56 (1938), s. 5; Wielkopolska nie ustaje w manifestacjach na cześć śp. ks. Streicha i przeciw jego mordercy, „Dziennik Poznański”, nr 61 (1938), s. 5; Stronnictwo Narodowe wobec ohydnej zbrodni w Luboniu. Olbrzymie manifestacje w całej Polsce, „Gazeta Polska”, nr 55 (1938), s. 2; Manifestacje narodowców w Warszawie. Do szeregu w walce z komuną?, „Gazeta Polska”, nr 59 (1938), s. 2; Manifestacyjne posiedzenie Rady Miejskiej w Kościanie w związku ze zbrodnią lubońską, „Gazeta Polska”, nr 59, s. 3; Przeciw komunistyczne zebranie Obozu Wszechpolskiego w Śmiglu, „Gazeta Polska”, nr 62, s. 2; Zebrań protestacyjnych z powodu zbrodni lubońskiej, „Gazeta Polska”, nr 63 (1938), s. 3; Manifestacja krakowskiej młodzieży akademickiej przeciw zbrodni w Luboniu, „Głos Narodu”, nr 71 (1938), s. 9; Manifestacja przeciwkomunistyczna w Mławie. Ostre potępienie zbrodni komunistycznej w Luboniu, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 67 (1938), s. 4; Manifestacje narodowców w Warszawie. Do szeregu w walce z komuną?, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 67 (1938), s. 1; Potężna fala wzburzenia idzie przez Polskę po zbrodni lubońskiej, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 67 (1938), s. 4; Młodzież wobec zbrodni w Luboniu, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 72 (1938), s. 4; Wilno wobec zbrodni lubońskiej. Społeczeństwo katolicko-narodowe wzywa do walki z żydo-komuną, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 73 (1938), s. 4; 12.000 osób na zebraniu Stronnictwa Narodowego. Olbrzymia demonstracja przeciw komunistyczna w Bydgoszczy, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 74 (1938), s. 4; Stronnictwo Narodowe czuwa! Manifestacje antykomunistyczne w Wielkopolsce – 20 zebrań publicznych Stronnictwa Narodowego – 25.000 osób protestuje przeciw zbrodni lubońskiej, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 74 (1938), s. 4; Manifestacja przeciwkomunistyczna Przemyśla, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 74 (1938), s. 4; Dziesiątki tysięcy narodowców protestuje przeciw ohydnyemu morderstwu w Luboniu, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 74 (1938), s. 4.

⁴⁰ Stronnictwo Narodowe (SN) – polska partia polityczna, utworzona w październiku 1928

bezpieczeństwa zamieściły, iż z narodowcami współpracowała Akcja Katolicka „dzięki temu współdziałaniu SN zdołało osiągnąć frekwencję przekraczającą 40 000 osób na 87 zgromadzeniach zorganizowanych w 27 powiatach”⁴¹. Niekiedy akademie manifestacyjne poprzedzały nabożeństwa ekspiacyjne, po nich następowały przemówienia działaczy Stronnictwa Narodowego, księży, redaktorów gazet. Następnie demonstranci formowali się w pochody. Trzeba jednak zaznaczyć, że sposób w jaki społeczeństwo pożegnało lubońskiego proboszcza wyrażał cześć i szacunek dla męczennika i taka postawa wcale nie musiała być inspirowana z zewnątrz⁴².

W Poznaniu na początku marca 1938 r. odbyła się manifestacja, która według niektórych gazet osiągnęła liczbę 30 tysięcy osób, według innych mogło być co najmniej 15 tysięcy osób⁴³. „Warszawski Dziennik Narodowy”, naczelnny organ SN podał, że obok reprezentantów stronnictwa uczestniczyli w niej także przedstawiciele organizacji katolickich, społecznych i charytatywnych. Był również obecny delegat Prymasa Polski⁴⁴. W trakcie przemówień członkowie Zarządu Okręgowego SN w Poznaniu zwracali uwagę na komunizm, jako ideę nienawiści, mającą na celu zniszczenie narodu polskiego i Kościoła katolickiego, a samą „zbrodnię lubońską” traktowano jako znak ostrzegawczy dla tych, którzy do tej pory lekceważyli niebezpieczeństwo komunizmu. Obok tego wszystkiego wskazywano, że tylko SN jest jedyną organizacją mogącą się przeciwstawić powyższym zagrożeniom: „Fala zgubnej i potwornej idei żydo-komuny rozbija się nie o granatowy mundur policjanta, lecz o karne i zdyscyplinowane jasne koszule

r. w wyniku przekształcenia Związku Ludowo-Narodowego, której zadaniem było prowadzenie bieżącej działalności politycznej obozu narodowego (Narodowa Demokracja). Wojna nie przerwała ciągłości życia politycznego i istnienia organizacji politycznych, ale po jej zakończeniu Stronnictwo Narodowe przetrwało w szczątkowej postaci. Największe straty Stronnictwo Narodowe poniosło w Wielkopolsce, w Okręgu Lwowskim SN oraz w Warszawie. Stronnictwo Narodowe doszczętnie rozbite kontynuowało działalność na emigracji. Do najbardziej znanych działaczy z tego okresu należeli: dr Tadeusz Bielecki, Jędrzej Giertych oraz Władysław Folkierski. Organem prasowym emigracyjnego SN była wydawana od 1941 r. „Myśl Polska”, która ukazywała się w Londynie. Po 1989 r. w Polsce powstało kilka ugrupowań i partii politycznych nawiązujących do SN.

⁴¹ APP. UW. *Sprawozdania ze stanu bezpieczeństwa za m-ce I-II-III, 1938*, sygn. 5701, s. 56.

⁴² Por. M. Pryjda, *Sprawa księdza Streicha...*, dz. cyt., s. 98.

⁴³ Por. *Potężna manifestacja katolicka w Poznaniu. Komuna to nasz wróg*, „Wielkopolanin”, nr 28 (1938), s. 3. Zob. *Potężna manifestacja katolickiego i narodowego Poznania. Wielkie zebranie Stronnictwa Narodowego, pochód przez miasto i modlitwa o Wielką Polskę u stóp Pomnika Serca Jezusowego*, „Orędownik”, nr 55 (1938) nr 55, s. 1; *Stronnictwo Narodowe wobec ohydnej zbrodni...*, art. cyt.; *12.000 ludzi na zebraniu SN. Poznań protestuje przeciw zbrodnicy poczynaniom żydo-komuny w Polsce*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, 66 (1938), s. 4.

⁴⁴ Por. *12.000 ludzi na zebraniu SN...*, dz. cyt.

SN⁴⁵. Zazwyczaj zebrania kończyły się uchwaleniem rezolucji, przemarszem przez miasto, a także modlitwami w intencji Ojczyzny⁴⁶.

W Warszawie SN zorganizowało nabożeństwo ekspiacyjne z udziałem wielu działaczy obozu narodowego, wśród których był również obecny jeden z senatorów. Podczas kazania morderczy czyn Wawrzyńca Nowaka został nazwany zaplanowanym działaniem komunistów, przede wszystkim z uwagi na jego okoliczności: „Mieszkając w tym samym miasteczku, miał tysiące sposobności zabójstwa swej ofiary w ciszy, w miejscu ustronnym, czy w mieszkaniu. Mógł to uczynić, ale nie, wołał w kościele (...). Umyślnie w kościele, umyślnie pośród dzieci”⁴⁷. W Łodzi zgromadzenie narodowców odbyło się celem ostrzeżenia społeczeństwa „przed niszczącą siłą narodu i Kościoła zbrodniczą akcją żydo-komuny”⁴⁸. W rezolucji ogłoszonej w trakcie zebrania protestujący wezwali społeczeństwo do walki z komunizmem oraz władze do zajęcia zdecydowanego stanowiska wobec „moralnych sprawców” zbrodni w Luboni⁴⁹.

Na uwagę zasługuje informacja zamieszczona w prasie o zarządzeniu władz administracyjnych Warszawy odwołującym akademię żałobną ku czci ks. Streicha ze względu na bezpieczeństwo publiczne⁵⁰. Zawiadomienie o tej decyzji zostało za późno wręczone zarządowi SN i z tego powodu wydarzenie nie zostało odwołane. Z relacji „Warszawskiego Dziennika Narodowego” wynikało, że „na godzinę przed akademią do sali Towarzystwa Higienicznego (...) podążać zaczęły tłumy publiczności, które zastały na miejscu silny oddział policji. Odmówiono również wywieszenia na drzwiach do sali zawiadomienia o zakazie urządzenia akademii”⁵¹. Mimo aresztowań, zebranie odbyło się, a na koniec odchodzący wznosili okrzyki na cześć SN⁵².

Na innym ze zgromadzeń narodowców mającym miejsce również w Warszawie przemawiający zauważyli, że zbrodni na osobie ks. Streicha dokonano w Wielkopolsce, ponieważ zdaniem członka Zarządu Głównego SN: „Tam nie ma Żydów, popełniono ją właśnie dlatego, że tam ludność jest głęboko wierząca i narodowa. Chciano odwrócić uwagę od tej olbrzymiej masy socjalistycznej jaką są Żydzi”⁵³. Inny z przemawiających zwrócił uwagę, że „zbrodnia lubońska” była jednym z pierwszych ćwiczeń bojówek komunistycznych mających nastraszyć

⁴⁵ Por. Tamże.

⁴⁶ Por. *Stronnictwo Narodowe wobec ohydnej zbrodni...*, dz. cyt.

⁴⁷ *Warszawa wobec zbrodni w Luboni*. „Strzelono w Polskę - strzelono w Boga”. Nabożeństwo ekspiacyjne w kościele Zbawiciela, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 64 (1938), s. 1.

⁴⁸ *Potężna manifestacja katolickiego i narodowego Poznania...*

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Por. *Manifestacje narodowców w Warszawie...*, nr 67 (1938), s. 1.

⁵¹ Tamże.

⁵² Por. *Manifestacje narodowców w Warszawie...*, nr 59 (1938), s. 2.

⁵³ *Protest narodowej Warszawy...*, dz. cyt.

społeczeństwo. W uchwalonej rezolucji morderstwo określono mianem początku planowanych akcji komunistycznych, skierowanych przeciw wierze chrześcijańskiej. Ponadto tak jak na poprzednich manifestacjach wskazano najskuteczniejszą drogę do przeciwstawienia się niebezpieczeństwu komunistycznemu: poprzez wstępowanie w szeregi Stronnictwa Narodowego⁵⁴.

Potępienie i sprzeciw wobec „zbrodni lubońskiej” oraz liczne rezolucje miały miejsce także w Wilnie, Gdyni, Bydgoszczy, Kielcach, Kaliszu, Przemyśle i w innych miejscowościach Polski. W bazylice wileńskiej we Mszy św. wzięło udział 1500 osób. Manifestujący postulowali, aby rząd wydał odpowiednie nakazy odnośnie komunistów, a samą ideologię nazwali „narzędziem szatana”⁵⁵. Według „Warszawskiego Dziennika Narodowego” frekwencja demonstrujących w Bydgoszczy wyniosła 12 tysięcy osób⁵⁶. W Przemyśle udział w manifestacji wzięło przeszło 2 tysiące ludzi. Można było usłyszeć słowa: „(...) należy wypowiedzieć walkę nie tylko komunizmowi we wszystkich jego przejawach, ale i tym wszystkim organizacjom i partiom, które przesiąknięte marksizmem i opanowane pośrednio czy też bezpośrednio przez żydostwo gotują Polsce zagładę”⁵⁷. „Warszawski Dziennik Narodowy” napisał, że podczas jednego dnia w województwie poznańskim demonstrowało 25 tysięcy osób z 20 miast: w Lesznie 2 tysiące; w Inowrocławiu 200 osób; w Środzie Wielkopolskiej 1500; w Pleszewie 800 osób. Na spotkaniach tych przemawiali działacze narodowi z całej Polski⁵⁸. W samym Luboniu SN również zorganizowało zebranie, w którym uczestniczyło 4 tysiące osób⁵⁹. W uchwalonej rezolucji manifestujący stwierdzali, że komunistom chodzi o zanarchizowanie życia społecznego, aby mieć podatny grunt do przewrotu. Sugerowano, że akcją kierują Żydzi, którzy „chcą utopić narody chrześcijańskie we krwi rewolucji komunistycznej, by potem zapanować nad nimi politycznie i gospodarczo”⁶⁰. Wyrażający sprzeciw żądali między innymi rozwiązania wszelkich organizacji mogących mieć jakiekolwiek powiązania z komunizmem oraz wzywali do zupełnego usunięcia Żydów z Polski jako elementu niebezpiecznego dla rozwoju kraju⁶¹.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ Por. *Wilno wobec zbrodni lubońskiej. Społeczeństwo w katolicko-narodowe wzywa do walki z żydo-komuną*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 73 (1938), s. 4.

⁵⁶ Por. *12.000 osób na zebraniu Stronnictwa Narodowego...*, dz. cyt.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ Por. Tamże.

⁵⁹ Por. *Manifestacja antykomunistyczna w Luboniu...*, dz. cyt.

⁶⁰ Tamże.

⁶¹ Por. Tamże.

Demonstracje Akcji Katolickiej

Obok sprzeciwu wobec „zbrodni lubońskiej” i demonstracji przeprowadzonych przez SN odbywały się także te, które inicjowała Akcja Katolicka (AK)⁶². „Dziennik Poznański” zamieścił w całości pismo skierowane do Prymasa Polski Augusta Hlonda przedstawicieli AK archidiecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej, w którym zapewniali, że nie dopuszczą do tego, aby wywrotowe grupy działające na terenie Wielkopolski odводziły robotników od Boga i Kościoła. W apelu do wszystkich warstw katolickich agendy AK wzywano do wprowadzenia zasad sprawiedliwości społecznej, szczególnie zaś między pracodawcami a pracownikami⁶³. Sugerowano, że dzięki takiej postawie można złagodzić niezawinioną wielokrotnie nędzę, a wrogom Kościoła i Państwa wytrącić z ręki zdradziecką broń⁶⁴. Ponadto apelowano do Związków Zawodowych, aby nie ulegały wpływom walki klasowej i zobowiązały całe społeczeństwo do realizacji uchwał pierwszego synodu plenarnego⁶⁵.

Osobną odezwę wydał Archidiecezjalny Instytut AK w Poznaniu, w której przypomniano wezwanie legata papieskiego z ostatniego zjazdu, aby katolicy nie dopuszczali w Wielkopolsce do rozwoju agend lewicowych⁶⁶. Według „Warszawskiego Dziennika Narodowego” podczas przemówień na zebraniu AK w Warszawie prelegenci wykazali, że Żydom i komunistom chodzi o zniszczenie ustroju chrześcijańskiego, który dokonuje się poprzez „zdemoralizowanie jak najszerzych mas, niszczenie ludzi dzielnych, utalentowanych, oddających się bez zastrzeżeń pracy społecznej w duchu katolicko-narodowym oraz wmawianie w nasze społeczeństwo, że zlikwidowanie prywatnej własności doprowadzi do tak oczekiwanego ogólnego dobrobytu”⁶⁷.

⁶² Akcja Katolicka (AK) – ruch katolików świeckich (laikatu), zmierzający do większego nasycenia życia publicznego wartościami chrześcijańskimi, powstały w 1876 r. pod nazwą *Opera dei Congressi* w celu przeciwdziałania wzrostowi prądów liberalnych i antyklerykalnych. W okresie II Rzeczypospolitej katolicy świeccy wraz z hierarchią kościelną zakładali różne koła pod wspólną nazwą Akcja Katolicka. Były osobne grupy dla kobiet, mężczyzn, dzieci i młodzieży. Cieszyły się one niezwykłą popularnością. W 1939 r. liczba członków Akcji Katolickiej wzrosła do 750 tys. Wybuch II wojny światowej i powojenne układy zwycięskich koalicjantów przerwały na długie lata działalność tego stowarzyszenia. Zob. „Wprowadźcie w życie zasady sprawiedliwości społecznej” woła wobec zbrodni lubońskiej AK, „Dziennik Poznański”, nr 56 (1938), s. 5; *Mord luboński to sygnał ostrzegawczy. Potrzeba nam katolicyzmu zdobywczego. Wielkie zebranie Akcji Katolickiej na Pradze*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 79 (1938), s. 2; *Potężna manifestacja katolicka w Poznaniu...*, art. cyt.

⁶³ Por. „Wprowadźcie w życie zasady sprawiedliwości społecznej”..., dz. cyt.

⁶⁴ Por. Tamże.

⁶⁵ Por. Tamże.

⁶⁶ Por. *Wielkopolska pożegnała...*, dz. cyt.

⁶⁷ *Mord luboński to sygnał ostrzegawczy...*, dz. cyt.

Podczas sprzeciwu wobec „zbrodni lubońskiej” w Inowrocławiu podkreślano walkę komunizmu z duchowieństwem jako walkę z narodem⁶⁸. Zabójstwo ks. Streicha oraz działania komunistyczne potępiono także na zebraniu AK w Obornikach, podkreślając, iż pierwszy w historii Wielkopolski zamach na kapłanie, dokonany w tak strasznych okolicznościach, powinien wzbudzić czujność społeczeństwa i nakłonić odpowiednie władze do wydania zarządzeń ograniczających działalność wywrotową w tym regionie⁶⁹. W rezolucji uchwalonej podczas manifestacji AK w Rawiczu zgromadzeni ślubowali zwalczanie wszelkich przejawów anarchii i bezbożnictwa⁷⁰. O obronie nienaruszalności zasad Kościoła oraz zwalczania jego wrogów zapewniła w depeszy do kard. Augusta Hłonda AK w Lusowie⁷¹.

Obok działań AK w różnych regionach, także na zebraniach Związku Sodalicii Mariańskich archidiecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej, wskazano między innymi, iż celem manifestacji nie jest zemsta, lecz „protest przeciw bezczeszczeniu sakramentu kapłaństwa, co miało miejsce w Luboniu, gdzie na stopniach ołtarza połała się krew duszpasterza”⁷². W Buku pamięć ks. Streicha uczczono na zebraniach Katolickiego Stowarzyszenia Mężów i Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej⁷³.

Młodzież akademicka

Kolejną grupą manifestujących i wyrażających swój sprzeciw wobec „zbrodni lubońskiej” była młodzież akademicka. Inicjatywa przeprowadzania demonstracji należała w wielu przypadkach do organizacji studenckiej Bratnia Pomoc, na którą wywierała wpływ Narodowa Demokracja – endecja⁷⁴.

Prezesowie Bratnich Pomocy szkół wyższych w Warszawie, prezes Komitetu Akademickich ślubowań Jasnogórskich oraz Instytut Stomatologii i Koło Ekonomistów, wezwali studentów stolicy do udziału w nabożeństwie ekspiacyjnym w intencji zamordowanego kapłana: „Wzywamy całą polską młodzież akademicką, aby udziałem w nabożeństwie ekspiacyjnym zmanifestowała swą niezłomną wierność katolicyzmowi i gotowość nieugiętej obrony naszej wiary

⁶⁸ Por. *Manifestacja antykomunistyczna w Inowrocławiu...*, dz. cyt.

⁶⁹ Por. L. Hohensee, *Zniszczyć gniazdo czerwonych trutniów w Luboniu. Organizacje społeczne Lubonia i Wielkopolski manifestują swą wierność dla Kościoła i Państwa*, „Dziennik Poznański”, nr 54 (1938), s. 5.

⁷⁰ Por. *Wielkopolska nie ustaje w manifestacjach...*, dz. cyt.

⁷¹ Por. L. Hohensee, *Zniszczyć gniazdo czerwonych trutniów w Luboniu...*, dz. cyt.

⁷² Tamże.

⁷³ Por. *Echa zbrodni lubońskiej*, „Orędownik”, nr 62 (1938), s. 6.

⁷⁴ Narodowa Demokracja, ruch narodowy, obóz narodowy lub endecja (od skrótu ND) – polski ruch polityczny o ideologii nacjonalistycznej, powstały pod koniec XIX wieku. Głównym ideologiem i współzałożycielem Narodowej Demokracji był Roman Dmowski.

jako niewzruszonej podstawy istnienia Polski⁷⁵. „ABC” zamieściła, że w chwili rozpoczęcia wiecu było ponad 2 500 obecnych studentów⁷⁶. Referujący dochodzili do wniosku, że tak jak młodzież przekonała kraj o niebezpieczeństwie Żydów, tak teraz musi przekonać kraj o niebezpieczeństwie komunistów⁷⁷. W jednym z punktów uchwalonej rezolucji domagano się ustawy karzącej za przynależność do partii komunistycznej oraz kary za jakąkolwiek formę szerzenia światopoglądu materialistycznego. Motywowano to obserwacjami z dotychczasowych sposobów zwalczania komunizmu, które okazywały się mało skuteczne. Studenci określili również jak powinno wyglądać efektywne kontrowanie działań wywrotowych: zakładanie organizacji akademickich, aktywna praca na placówkach oświatowych, społecznych i gospodarczych. Po wiecu w wyniku rozruchów kilku manifestantów aresztowano⁷⁸.

Podobny charakter miały wystąpienia wileńskiej młodzieży akademickiej⁷⁹. Natomiast podczas wiecu na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie studenci orzekli, iż nie można oczekiwać wszystkiego od władz państwowych i aby się przeciwstawić „fali wschodniego barbarzyństwa” konieczna jest mobilizacja całego społeczeństwa⁸⁰.

Związki zawodowe

Wyraz oburzenia z powodu „zbrodni lubońskiej” dały również związki zawodowe prawicowe: Zjednoczenie Zawodowe Praca Polska oraz chrześcijańsko-społeczne, takie jak: Polskie Związki Zawodowe „Praca”, Chrześcijańskie Zjednoczenie Zawodowe i Zjednoczenie Zawodowe Polskie.

Zarząd Okręgowy Zjednoczenia Zawodowego „Praca Polska” w Poznaniu przesłał na ręce Kardynała Prymasa pismo kondolencyjne, zapewniające o obronie wiary w walce z komunizmem⁸¹. W Mławie, w demonstracji zorganizowanej przez agendy związkowe manifestanci zażądali od władz usunięcia Żydów z Polski, kary śmierci za komunizm oraz oddzielnych więzień dla podejrzanych o działalność komunistyczną⁸². W Radomiu związkowcy przestrzegli społeczeństwo przed powtórny zamachem na kapłana. Przesłali także depezę do kard. Augusta

⁷⁵ *Młodzież akademicka wobec zbrodni...*, dz. cyt.

⁷⁶ Por. *Do walki z żydowską Moskwą...*, dz. cyt.

⁷⁷ Por. Tamże.

⁷⁸ Por. Tamże.

⁷⁹ Por. *Młodzież U.S.B. wobec zbrodni w Luboniu*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 72 (1938), s. 4.

⁸⁰ Por. *Manifestacje krakowskiej młodzieży akademickiej przeciw zbrodni w Luboniu*, „Głos Narodu”, nr 71 (1938), s. 9; Zob. *Młodzież Wszechnicy Jagiellońskiej wobec zbrodni komunistycznych*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 74 (1938), s. 6.

⁸¹ Por. *List Zarządu...*, dz. cyt.

⁸² Por. *Manifestacja przeciwkomunistyczna w Mławie...*, dz. cyt.

Hlonda⁸³. Oprócz tego przedstawiciele Związku Zawodowego „Praca Polska” brali udział także w tych demonstracjach, które inicjowało SN czy też AK⁸⁴. Robotnicy z Chrześcijańskiego Zjednoczenia Zawodowego stwierdzali natomiast, że „morderstwo lubońskie na ks. Streichu zmusza organizacje narodowo-chrześcijańskie do podjęcia walki z wpływami czerwonej międzynarodówki⁸⁵. Również Rada Okręgowa Związków Zawodowych „Praca” uchwaliła rezolucję potępiającą „mord luboński”⁸⁶. Na zebraniu Związku Metalowców Zjednoczenia Zawodowego Polskiego w Poznaniu zgromadzeni wezwali cały narodowo-chrześcijański świat pracy w Polsce „do nieubłaganej walki ze środowiskiem, z którego wyszedł morderca, tj. z marksizmem i bezbożnictwem”⁸⁷. Także Związek Robotników i Rzemieślników Z. Z. P. oraz Związek Robotników Leśnych Z. Z. P. w Pniewach uchwalił rezolucję wyrażającą oburzenie dokonany zamachem. „Nowy Kurier” stwierdził, że SN bez skrupułów wykorzystało zbrodnię lubońską dla celów propagandowych. Natomiast Związek Stowarzyszeń Zawodowych, w którym skupiali się robotnicy orientacji socjalistycznej, orzekł o konieczności utrzymania członków w ciągłym pogotowiu organizacyjnym w wyniku „solidarnej i wrogiej postawy szerokich rzesz społeczeństwa wielkopolskiego – nie tylko z pod znaku AK, przypisując socjalizmowi stwarzanie atmosfery, w której mogła się zrodzić zbrodnia lubońska”⁸⁸.

Organizacje społeczne

Oprócz wymienionych grup sprzeciw wobec „zbrodni lubońskiej” wyrażały również rzesze organizacji społecznych. Oficerowie i Podoficerowie Rezerwy z Poznania, Kościana, Rawicza zapewniali w uchwalonych rezolucjach do kard. Augusta Hlonda o obronie wartości wiary i Kościoła⁸⁹. Podobne zebrania organizował Obóz Wszechpolski: w Śmiglu z udziałem 450 osób, w Czaczu z udziałem 300 osób⁹⁰. Pisma potępiające komunizm oraz apele do społeczeństwa wystosowały oddziały Towarzystwa Powstańców i Wojaków Poznania, Śremu i Leszna⁹¹. Zarząd Okręgowy Poznańskiego Związku Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” przesłał list do kapelana dzielnicowego ks. Prądyńskiego⁹². W Bydgoszczy ma-

⁸³ Por. Tamże.

⁸⁴ Por. *Dziesiątki tysięcy narodowców protestuje...*, dz. cyt.

⁸⁵ APP. UW. *Sprawozdania ze stanu bezpieczeństwa za m-ce I-II-III, 1938*, sygn. 5701, s. 131.

⁸⁶ Por. *Wielkopolska nie ustaje w manifestacjach...*, dz. cyt.

⁸⁷ *Robotnicy zrzeszeni w ZZP potępiają...*, dz. cyt.

⁸⁸ APP. UW. *Sprawozdania ze stanu bezpieczeństwa za m-ce I-II-III, 1938*, sygn. 5701, s. 123.

⁸⁹ Por. *Zebrań protestacyjnych z powodu zbrodni lubońskiej...*, dz. cyt.

⁹⁰ Por. *Echa zbrodni lubońskiej...*, dz. cyt.

⁹¹ Por. *List powstańców...*, dz. cyt.

⁹² Por. *Sokolstwo wobec zbrodni lubońskiej...*, dz. cyt.

nifestację zorganizował Tymczasowy Zarząd Konferencji Prezesów, w trakcie spotkania potępiono wszelkie ruchy wolnomyślne, postulowano rozwiązanie sekt, łóż masonskich, natomiast dla polskich szkół domagano się nauczycieli Polaków i katolików⁹³. Wyraz swojemu oburzeniu dał również Wielkopolski Związek Chrześcijańskich Zrzeszeń Kupieckich⁹⁴. 160 kobiet z Lubszy wystosowało pismo z wyrazami współczucia do Matki ks. Streicha⁹⁵. Morderstwo potępiły także Rada Miejska w Kościanie i Rada Gromadzka w Żabikowie⁹⁶. Depesze do Prymasa Polski nadali posłowie wielkopolscy, zapowiedzieli w niej walkę z komunizmem w swojej pracy parlamentarnej⁹⁷. Podczas posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej senator referujący funkcjonowanie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Polsce wyraził oburzenie, że taka zbrodnia mogła się wydarzyć w kraju zwalczającym komunizm, okazując przy tym wdzięczność władzom za przywiązanie do Kościoła i szybkie tempo przeprowadzania śledztwa⁹⁸.

Obok masy wystąpień potępiających mord luboński, zdarzyło się kilka wypadków pochwalania tego zabójstwa. Zatargi prasowe wywołało zdarzenie mające miejsce podczas posiedzenia Rady Miejskiej w Inowrocławiu. Według doniesień „Orędownika” i „Dziennika Bydgoskiego” na wniosek o uczczenie osoby ks. Streicha – „zamordowanego przez komunistę”, radny Kiełbasiewicz z Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS)⁹⁹ zaprotestował, twierdząc, że jest to prowokacja¹⁰⁰. W związku z tym postawiono mu zarzut, że „gloryfikował” czyn Wawrzyńca Nowaka i został wykluczony z Rady Miejskiej. Postawę radnego potępiły natychmiast: Inowrocławskie Koło Powstańców Wielkopolskich oraz Związek Podoficerów Rezerwy¹⁰¹. Sprzeciw wobec tych oskarżeń wyraził na swoich łamach „Robotnik”, naczelny organ PPS „jeden z radnych endeckich omawiając zbrodnię Nowaka, zwrócił się bezpośrednio w stronę radnego P.P.S, tow. Kiełbasiewicza z okrzykiem

⁹³ Por. *Nowa manifestacja antykomunistyczna w Bydgoszczy...*, dz. cyt.

⁹⁴ Por. *List Wielkopolskich Związków Chrześcijańskich...*, dz. cyt.

⁹⁵ Por. *Matki śląskie współczują z matką kapłana i męczennika*, „Wielkopolanin”, nr 34 (1938), s. 4.

⁹⁶ Por. *Manifestacyjne posiedzenie Rady Miejskiej w Kościanie...*, dz. cyt.

⁹⁷ Por. *Posłowie Katolicy wobec zbrodni w Luboniu...*; Zob. *Senatorowie ostro atakują rzeczywistość w Polsce*, „Dziennik Poznański”, nr 55 (1938), s. 2; *Posłowie wielkopolscy zapowiadają walkę...*, dz. cyt.

⁹⁸ Por. *Senatorowie ostro atakują rzeczywistość w Polsce...*, dz. cyt.

⁹⁹ Polska Partia Socjalistyczna (PPS) – polska partia polityczna o charakterze niepodległościowym, socjalistycznym i pracowniczym (klasyfikowana w grupie partii lewicowych), założona w listopadzie 1892 r. podczas tzw. zjazdu paryskiego jako Związek Zagraniczny Socjalistów Polskich. Jedną z najważniejszych w Polsce sił politycznych do 1948 r.

¹⁰⁰ Por. *Echa zbrodni lubońskiej w Inowrocławiu...*, dz. cyt.; Zob. *Rada Miejska w Inowrocławiu uchwaliła wykluczenie Kiełbasiewicza*, „Dziennik Bydgoski”, nr 82 (1938), s. 9.

¹⁰¹ Por. *Powstańcy Wielkopolscy potępiają zbrodnię lubońską i radnego Kiełbasiewicza*, „Dziennik Bydgoski”, nr 69 (1938), s. 4. Zob. *Podoficerowie rezerwy w Inowrocławiu potępiają zbrodnię w Luboniu i prowokację socjalisty Kiełbasiewicza*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 66 (1938), s. 4.

»księdza zamordował komunista«. W odpowiedzi na to zachowanie się radnego endeckiego tow. Kielbasiewicz krzyknął pod jego adresem »to prowokacja«¹⁰². Zdaniem „Robotnika” stosowanie powyższych metod walki przez niektóre organy prasowe zostało uznane za niedopuszczalne, tym bardziej w sprawie morderstwa popełnionego na kapłanie¹⁰³.

Również ludzie karani wcześniej za oszustwa, kradzież, czy też udział w ruchach bezrobotnych w 1936 r. pochwalali zbrodnię na kapłanie¹⁰⁴. Na Dębcu dwóch mężczyzn Kwaśny i Kalęba zgromadziło wokół siebie 30 osób¹⁰⁵. Andrzej Polus odważył się przemawiać w jednym z lokali poznańskich, ukazując czyn Nowaka jako „bohaterstwo proletariackiej komuny”¹⁰⁶. W podobnych okolicznościach Stanisław Mocz z Dębca również pozytywnie wyrażał się o czynie Wawrzyńca Nowaka¹⁰⁷. Natomiast robotnik Józef Turkowski miał powiedzieć, iż wszystkich księży powinno się powystrzelać, a Nowak nie będzie karany, bo został przepłacony¹⁰⁸. Poznańskie sprawozdania ze stanu bezpieczeństwa podały, że niektórzy księża otrzymali anonimy z pogrózkami, że zostaną w podobny sposób (jak ks. Streich) zgładzeni¹⁰⁹. Po przeprowadzeniu dochodzeń większość tych osób zostało skazanych na 10 miesięcy pozbawienia wolności¹¹⁰. „Władze policyjne aresztowały kilkudziesięciu prowokatorów komunistycznych, pochwalających publicznie mord w Luboniu. Sprawy tych działaczy bolszewickich wchodziły szybko na wokandy sądowe i tam doczekują się surowych, ale całkowicie zasłużonych wyroków. W tych dniach podobną sprawę rozpatrywał Sąd Okręgowy w Lesznie na sesji wyjazdowej w Śmiglu. Na ławie oskarżonych zasiadł robotnik Walenty Sołtysiak”¹¹¹.

¹⁰² Oszczercom w odpowiedzi..., dz. cyt.

¹⁰³ Por. Tamże.

¹⁰⁴ Por. *Aresztowania za pochwalanie zbrodni lubońskiej*, „Orędownik”, nr 53 (1938), s. 2. Zob. *Aresztowanie czterech osób za pochwalanie zbrodni lubońskiej*, „Nowy Kurier”, nr 52 (1938), s. 9.

¹⁰⁵ Por. *Aresztowanie w związku ze zbrodnią w Luboniu*, „Czas”, nr 64 (1938), s. 13.

¹⁰⁶ Por. *Aresztowania w związku ze zbrodnią lubońską*, „Dziennik Poznański”, nr 52 (1938), s. 4; *Pochwalił zbrodnię lubońską posiedzi za to 10 miesięcy w więzieniu. Z rozpraw Sądu Okręgowego z Leszna w Kościanie*, „Gazeta Polska”, nr 96 (1938), s. 3; *Aresztowanie czterech osób...*; *Aresztowania za pochwalanie zbrodni lubońskiej...*, dz. cyt.; *Nowy wyrok skazujący za pochwalenie zbrodni lubońskiej*, „Orędownik”, nr 97 (1938), s. 5; *Za pochwalenie zbrodni lubońskiej poszli do aresztu*, „Wielkopoleanin”, nr 33 (1938), s. 7.

¹⁰⁷ Por. *Aresztowania za pochwalanie zbrodni lubońskiej...*, dz. cyt.

¹⁰⁸ Por. *Nowy wyrok skazujący za pochwalenie zbrodni lubońskiej...*; Zob. *Pochwalił zbrodnię lubońską...*; *Za pochwalenie zbrodni lubońskiej poszli do aresztu...*

¹⁰⁹ APP. UW. *Sprawozdania ze stanu bezpieczeństwa za m-ce I-II-III*, 1938, sygn. 5701, s. 112.

¹¹⁰ Por. *Nowy wyrok skazujący za pochwalenie zbrodni lubońskiej...*

¹¹¹ „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 117 B (1938).

Zakończenie

Relacje prasowe z roku 1938 r. przedstawiające nie tylko zbrodnię dokonaną na ks. Stanisławie Streichu, ale także sprzeciw wobec tej zbrodni, nie były jednolite, często nawet odmienne, ale wolne od nadinterpretacji zaistniałych faktów. Pomimo różnic związanych z orientacjami politycznymi, zdecydowana większość artykułów odznaczała się dziennikarską rzetelnością oraz trafnością przekazu wszelkich form protestu wobec zabójstwa kapłana. Co więcej, na podstawie sprawozdań prasowych można nie tylko poznać i zrozumieć ogólny religijny i społeczny sprzeciw, ale na ich podstawie wyciągnąć wnioski, że fale protestów, powstałych na skutek mordu na lubońskim proboszczu, swoim zasięgiem objęły cały kraj. Obok rzeczywistego pragnienia wyrażania bólu na uwagę zasługują treści zawarte w rezolucjach, które sprowadzają się do wspólnego mianownika wobec większości manifestujących. Uwagę zwraca fakt wielokrotnego podkreślania religii katolickiej jako ostoji polskości, a ciosy zadawane Kościołowi traktowane były jako godzące w naród i jego egzystencję. Oprócz tego wzywano do walki z lewicą i socjalistami, którzy zaprzeczali wszelkim insynuacjom oskarżającym ich o udział w zabójstwie ks. Streicha, deklarowano obronę wiary, a także obligowano władze państwowe do zajęcia zdecydowanej postawy. Negatywne nastawienie do Żydów i przypisywanie im odpowiedzialności za rozprzestrzenianie się komunizmu i niszczenie Polski było wnioskiem grup społecznych i politycznych orientacji prawicowej¹¹². Manifestacje SN jednoznacznie sugerowały, że tylko poszerzanie się wpływów narodowych może zapobiec komunistycznej inwazji, która jawiła się jako ideologia skierowana przeciw Kościołowi i państwu polskiemu, zmierzająca poprzez celowe działanie do zniszczenia wszystkiego, co ma wartość. Natomiast zebrania AK zwracały uwagę na wprowadzanie w życie zasad sprawiedliwości społecznej i uchwał synodu plenarnego. Studenci skuteczną walkę z komunizmem widzieli między innymi w zakładaniu organizacji akademickich, udziału w pracach organizacji oświatowych, społecznych i gospodarczych oraz w odpowiednich rządowych ustawach i decyzjach.

Pomimo odmiennych różnic w przedstawianiu omawianych zdarzeń, polskie artykuły prasowe końca lat trzydziestych XX wieku, zostały uznane jako materiał dowodowy w procesie beatyfikacyjnym ks. Streicha, a przekonanie, że został zabity z nienawiści do wiary i oddał swoje życie Chrystusowi, pojawiło się już

¹¹² „Warszawski Dziennik Narodowy” opisał nawet manifestację Akcji Katolickiej, która miała między innymi charakter antyżydowski. Nie można jednak oceniać ówczesnych postulatów i zachowań odnośnie do Żydów z dzisiejszej perspektywy, gdyż w ówczesnych latach sytuacja społeczno-polityczna i gospodarcza była zupełnie inna, a w związku z tym na pewne problemy patrzono również inaczej. Nie oznacza to jednak, że nie występowały wtedy tendencje nacjonalistyczne – Zob. Por. M. Pryjda, *Sprawa księdza Streicha na łamach prasy*, dz. cyt., s. 108.

w chwili jego śmierci i jest niezmiennie do dzisiaj. Potwierdzają to świadectwa i wspomnienia naocznych świadków męczeństwa ks. Stanisława zebrane podczas dochodzenia diecezjalnego¹¹³, a także dokumenty powstałe w ciągu dziesięcioleci: artykuły, biogramy, biografie, które ukazały się w prasie i publikacjach naukowych. Wszystko to potwierdza istnienie i zachowanie sławy męczeństwa, która pojawiła się spontanicznie, a z upływem lat nie tylko nie zagasła, ale trwała dalej i wzrastała, czego dowodem jest żywa pamięć o ks. Streichu, a także proces beatyfikacyjny, który znajduje się w fazie rzymskiej.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Poznaniu – Urząd Wojewódzki – APP. UW.

– *Sprawozdania ze stanu bezpieczeństwa za m-ce I-II-III 1938*, sygn. 5701.

Archiwum postulacji Sługi Bożego ks. Stanisława Streicha w Kobylnicy – APK

Wspomnienie Wandy Kubackiej.

Archiwum Nuncjatury Apostolskiej w Warszawie – ANAW

List abp. Filippo Cortesi do kard. Augusta Hlonda Prymasa Polski, Warszawa, 1 marca 1938 r.

List kard. August Hlonda, Prymasa Polski do abp. Filippo Cortesiego – nuncjusza apostolskiego w Polsce, Warszawa, 7 marca 1938 r.

List abp. Filippo Cortesi, nuncjusza apostolskiego w Polsce do kard. Eugenio Pacelli, sekretarza stanu Stolicy Apostolskiej, Warszawa, 9 marca 1938 r.

Prasa

„Wprowadźcie w życie zasady sprawiedliwości społecznej” woła wobec zbrodni lubońskiej AK,

12.000 ludzi na zebraniu SN. Poznań protestuje przeciw zbrodniczym poczynaniom żydo-komuny w Polsce, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 66 (1938).

12.000 ludzi na zebraniu Stronnictwa Narodowego. Poznań protestuje przeciw zbrodniczym poczynaniom żydo-komuny w Polsce, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 66 (1938).

12.000 osób na zebraniu Stronnictwa Narodowego. Olbrzymia demonstracja przeciw komunistyczna w Bydgoszczy, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 74 (1938).

Aresztowania w związku ze zbrodnią lubońską, „Dziennik Poznański”, nr 52 (1938).

Aresztowania za pochwalanie zbrodni lubońskiej, „Orędownik”, nr 53 (1938).

Aresztowanie czterech osób za pochwalanie zbrodni lubońskiej, „Nowy Kurier”, nr 52 (1938).

Aresztowanie w związku ze zbrodnią w Luboniu, „Czas”, nr 64 (1938).

Bydgoszcz w dniu pogrzebu śp. ks. Streicha, „Orędownik”, 68 (1938), nr 53.

Czy wstępny atak Z. S. R. R. na Polskę, „Rycerz Niepokalanej”, 4 (1938).

Dalsze uchwały w związku ze zbrodnią lubońską, „Kurier Poznański”, nr 105 (6 III 1938).

Dembski J., *Sprawa zabójstwa księdza Streicha w Luboniu koło Poznania. Do walki z żydowską Moskwą*, „ABC”, nr 73 (1938).

¹¹³ Proces beatyfikacyjny na etapie diecezjalnym rozpoczął się 28 października 2017 r. w kościele pw. św. Jana Bosko w Luboniu. Obecnie znajduje się na etapie rzymskim w Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych

- Dziesiątki tysięcy narodowców protestuje przeciw ohydnemu morderstwu w Luboniu*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 74 (1938).
- Echa morderstwa w Luboniu*, „Robotnik”, nr 62 (1938).
- Echa zbrodni lubońskiej w Inowrocławiu*, „Orędownik”, nr 51 (1938).
- Echa zbrodni lubońskiej*, „Orędownik”, nr 62 (1938).
- Grzymała-Siedlecki A., *Pod światło. Zbrodnia w Luboniu*, „Kurier Warszawski”, nr 60 (1938), [wyd. wieczorne].
- Hohensee L., *Zniszczyć gniazdo czerwonych trutniów w Luboniu. Organizacje społeczne Lubonia i Wielkopolski manifestują swą wierność dla Kościoła i Państwa*, „Dziennik Poznański”, nr 54 (1938).
- Jak „pomścić” zbrodnię w Luboniu?*, „Głos Narodu”, nr 61 (1938).
- Krwawy morderca księdza z Lubonia „narodowcem”. Nowak skazany na karę śmierci*, „Dziennik Ludowy”, 2 (1938), nr 82.
- List powstańców*, „Orędownik”, nr 52 (1938).
- List Wielkopolskich Związków Chrześcijańskich Zrzeszeń Kupieckich*, „Orędownik”, nr 53 (1938).
- List Zarządu „Pracy Polskiej”*, „Orędownik”, nr 51 (1938).
- Manifestacja antykomunistyczna w Inowrocławiu*, „Dziennik Bydgoski”, nr 61 (1938).
- Manifestacja antykomunistyczna w Luboniu zorganizowana przez Stronnictwo Narodowe*, „Orędownik”, nr 67 (1938).
- Manifestacja krakowskiej młodzieży akademickiej przeciw zbrodni w Luboniu*, „Głos Narodu”, nr 71 (1938).
- Manifestacja przeciw zbrodni w Luboniu*, „Kurier Warszawski”, nr 65 (1938), [wyd. poranne].
- Manifestacja przeciwkomunistyczna Przemyśla*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 74 (1938).
- Manifestacja przeciwkomunistyczna w Mławie. Ostre potępienie zbrodni komunistycznej w Luboniu*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 67 (1938).
- Manifestacja uczuć narodowych i katolickich Bydgoszczy*, „Kurier Poznański”, (16 III 1938).
- Manifestacje krakowskiej młodzieży akademickiej przeciw zbrodni w Luboniu*, „Głos Narodu”, nr 71 (1938).
- Młodzież Wszechnicy Jagiellońskiej wobec zbrodni komunistycznych*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 74 (1938).
- Manifestacje narodowców w Warszawie. Do szeregu w walce z komuną?*, „Gazeta Polska”, nr 59 (1938).
- Manifestacje narodowców w Warszawie. Do szeregu w walce z komuną?*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 67 (1938).
- Manifestacyjne posiedzenia Rady Miejskiej w Kościanie w związku ze zbrodnią lubońską*, „Gazeta Polska”, nr 59 (1938).
- Manifestacyjne posiedzenie Rady Miejskiej w Kościanie w związku ze zbrodnią lubońską*, „Gazeta Polska”, nr 59.
- Manifestacyjny pogrzeb ks. Streicha w Luboniu*, „Kurier Warszawski”, nr 62 (1938), [wyd. poranne].
- Matki śląskie współczują z matką kapłana i męczennika*, „Wielkopoleanin”, nr 34 (1938).
- Metody obrzydłe*, „Robotnik”, nr 68 (1938).
- Młodzież akademicka wobec zbrodni komunistycznej*, „ABC”, nr 71 (1938).
- Młodzież U.S.B. wobec zbrodni w Luboniu*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 72 (1938).
- Młodzież wobec zbrodni w Luboniu*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 72 (1938).
- Mord luboński to sygnał ostrzegawczy. Potrzeba nam katolicyzmu zdobywczego. Wielkie zebranie Akcji Katolickiej na Pradze*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 79 (1938).

- Na długo przed zbrodnią wytworzył się nastrój i przeczucie strasznego faktu. Był to efekt metody terroru moralnego lewicowców lubońskich*, „Dziennik Poznański”, nr 56 (1938).
- Nabożeństwo ekspiacyjne w kościele akademickim*, „Kurier Warszawski”, nr 65 (1938), [wyd. poranne].
- Nabożeństwo ekspiacyjne*, „Kurier Warszawski”, nr 62 (1938), [wyd. wieczorne].
- Nabożeństwo ekspiacyjne*, „Kurier Warszawski”, nr 63 (1938), [wyd. wieczorne].
- Nabożeństwo ekspiacyjne*, „Kurier Warszawski”, nr 64 (1938).
- Nienawiść rodzi zbrodnię*, „Nowy Kurier”, 49 (1938), nr 52.
- Nowa manifestacja antykomunistyczna w Bydgoszczy*, „Dziennik Bydgoski”, nr 72 (1938).
- Nowy wyrok skazujący za pochwalenie zbrodni lubońskiej*, „Orędownik”, nr 97 (1938).
- Okropna zbrodnia polskiego komunisty*, w: „L'Osservatore Romano”, nr 49 (1938).
- Oszczercem w odpowiedzi*, „Robotnik”, nr 81 (1938).
- Po pogrzebie śp. ks. Stanisława Streicha*, „Kurier Warszawski”, nr 63 (1938), [wyd. poranne].
- Pochwalił zbrodnię lubońską posiedzi za to 10 miesięcy w więzieniu. Z rozpraw Sądu Okręgowego z Leszna w Kościanie*, „Gazeta Polska”, nr 96 (1938).
- Podoficerowie rezerwy w Inowrocławiu potępiają zbrodnię w Luboniu i prowokację socjalisty Kielbasiewicza*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 66 (1938).
- Pogrzeb śp. ks. proboszcza Streicha*, „Dziennik Poznański”, nr 62 (1938).
- Pogrzeb śp. ks. Streicha – olbrzymią manifestacją*, „Kurier Poznański”, nr 101 (1938).
- Posłowie Katolicy wobec zbrodni w Luboniu. Depesza Porozumienia Katolicko-Narodowego i grupy posłów Wielkopolski do Prymasa Hlonda*, „Czas”, nr 63 (1938).
- Posłowie wielkopolscy zapowiadają walkę z bezbożnictwem i komunizmem*, „Dziennik Bydgoski”, nr 52 (1938).
- Potępiamy zbrodnię lubońską. Zarząd Parafialnej Akcji Katolickiej*, „Tygodnik parafialny”, nr 13 (1938).
- Potężna fala wzburzenia idzie przez Polskę po zbrodni lubońskiej*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 67 (1938).
- Potężna manifestacja katolicka w Poznaniu. Komuna to nasz wróg*, „Wielkopolanin”, nr 28 (1938).
- Potężna manifestacja katolicka w Poznaniu. Komuna to nasz wróg*, „Wielkopolanin”, nr 28 (1938).
- Potężna manifestacja katolickiego i narodowego Poznania. Wielkie zebranie Stronnictwa Narodowego, pochód przez miasto i modlitwa o Wielką Polskę u stóp Pomnika Serca Jezusowego*, „Orędownik”, nr 55 (1938) nr 55.
- Powstańcy Wielkopolscy potępiają zbrodnię lubońską i radnego Kielbasiewicza*, „Dziennik Bydgoski”, nr 69 (1938).
- Protest narodowej Warszawy przeciw ohydnej zbrodni lubońskiej*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 65 (1938).
- Przeciw komunistyczne zebranie Obozu Wszechpolskiego w Śmiglu*, „Gazeta Polska”, nr 62.
- Rada Miejska w Inowrocławiu uchwaliła wykluczenie Kielbasiewicza*, „Dziennik Bydgoski”, nr 82 (1938).
- Robotnicy zrzeszeni w ZZZP potępiają ohydą zbrodnię w Luboniu*, „Nowy Kurier”, nr 57 (1938).
- Senatorowie ostro atakują rzeczywistość w Polsce*, „Dziennik Poznański”, nr 55 (1938), s. 2.
- Sokolstwo wobec zbrodni lubońskiej*, „Orędownik”, nr 52 (1938).
- Spółeczne tło zbrodni w Luboniu. Jak pracują ci, spośród których wyszedł morderca lubońskiego proboszcza*, „Dziennik Poznański”, nr 55 (1938).
- Stron. Narodowe wobec ohydnej zbrodni w Luboniu. Olbrzymie manifestacje w całej Polsce*, „Gazeta Polska”, nr 55 (1938).

- Stronnictwo Narodowe czuwa! Manifestacje antykomunistyczne w Wielkopolsce – 20 zebrań publicznych Stronnictwa Narodowego – 25.000 osób protestuje przeciw zbrodni lubońskiej*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 74 (1938).
- Stronnictwo Narodowe wobec ohydnej zbrodni w Luboniu. Olbrzymie manifestacje w całej Polsce*, „Gazeta Polska”, nr 55 (1938).
- Sylwetka zamordowanego kapłana*, „Orędownik”, nr 67 (1938).
- Szczepaniak M., *Zgubna propaganda. Reakcja nuncjusza w Warszawie na zabójstwo ks. Stanisława Streicha*, „Ecclesia. Studia z Dziejów Wielkopolski”, t. 12 (2017).
- Śledztwo przeciwko W. Nowakowi na ukończeniu*, „Nowy Kurier”, nr 51 (1938).
- Warszawa wobec zbrodni w Luboniu. „Strzelono w Polskę - strzelono w Boga”. Nabożeństwo ekspiacyjne w kościele Zbawiciela*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 64 (1938)..
- Wielka manifestacja przeciw zbrodni lubońskiej odbędzie się z inicjatywy Stronnictwa Narodowego w niedzielę dn. 6 bm. w Poznaniu*, „Orędownik”, nr 54 (1938), s. 1.
- Wielkopolska nie ustaje w manifestacjach na cześć śp. ks. Streicha i przeciw jego mordercy*, „Dziennik Poznański”, nr 61 (1938), s. 5.
- Wielkopolska pożegnała bohaterskiego kapłana*, „Czas”, nr 62 (1938).
- Wilno wobec zbrodni lubońskiej. Społeczeństwo katolicko-narodowe wzywa do walki z żydo-komuną*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 73 (1938).
- Wilno wobec zbrodni lubońskiej. Społeczeństwo w katolicko-narodowe wzywa do walki z żydo-komuną*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 73 (1938).
- Z zebrań protestacyjnych z powodu zbrodni lubońskiej*, „Gazeta Polska”, nr 63 (1938).
- Za pochwalenie zbrodni lubońskiej poszli do aresztu*, „Wielkopolanin”, nr 33 (1938).
- Za pochwalenie zbrodni lubońskiej poszli do aresztu*, „Wielkopolanin”, nr 33 (1938).
- Zbrodnia w Luboniu*, „Biuletyn K. A. P.”, nr 50 (2 marca 1938).
- Zieliński Z., *Bibliografia katolickich czasopism religijnych w Polsce 1918-1944*, Lublin 1981.
- Związek Oficerów Rezerwy w Poznaniu wobec zbrodni lubońskiej*, „Orędownik”, nr 70 (1938).

Literatura

- Paczkowski A., *Prasa II-ej Rzeczypospolitej 1918-1939*, Warszawa 1980.
- Pryjda M., *Sprawa księdza Streicha na łamach prasy*, Praca magisterska napisana na Wydziale Teologii na seminarium z Historii Kościoła XIX i XX w. pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Zygmunta Zielińskiego. Katolicki Uniwersytet Lubelski. Lublin 1995, „Rocznik Historyczny Lubonia”, 4 (2014).
- Zieliński Z., *Bibliografia katolickich czasopism religijnych w Polsce 1918-1944*, Lublin 1981.